

13. Обращение XVI съезда ВЛКСМ ко всем пионерам Советского Союза // Всесоюзная пионерская организация имени В.И. Ленина : [Документы и материалы. 1920–1974 гг.]. – М. : Мол. гвардия, 1974. – 272 с.

14. Всесоюзная пионерская организация имени В.И. Ленина 1974-1978гг. Из информационных материалов делегатам XVIII съезда ВЛКСМ, апрель 1978 г. // Всесоюзная пионерская организация имени В.И. Ленина : [Документы и материалы / общая ред. А. В. Федуловой ; сост. В.Д. Шмитков. – 2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Мол. гвардия, 1981. – 304 с.

НАУМОВА І.І.

СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТА – МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Удосконалення підготовки майбутніх педагогів, становлення їхньої професійної ідентичності може трактуватися не як зміна напряму навчання, а як удосконалення його якості, розширення репертуару можливостей, збільшення ресурсного банку освіти. Якість освіти характеризує рівень задоволеності молодого фахівця здобутою професійною підготовкою, а також багато в чому визначає його соціальні перспективи й особистісний розвиток. Результатом реалізації політики “якісної освіти” є випускник, яким можна пишатися як особистістю з низкою здатностей до самонавчання, змін, перенесення ідей з однієї сфери в іншу, виконання й управління, самовладання в умовах невизначеності, запобігання й передбачення, високою особистісною готовністю до майбутнього [1].

Мета статті – розкрити становлення професійної ідентичності студента – майбутнього педагога в процесі професійної підготовки.

У зв'язку із цим видається дуже важливою поява ряду робіт учених-дослідників, які демонструють вихід за межі вузкотехнологічного розуміння професійної діяльності й професійного освіти у сферу психології ідентичності. Остання полягає в якості найважливішої категорії, що реально відображає основний зміст процесу професіоналізації, насамперед, на початковому етапі в період вузівської підготовки. За Д. Сьюпером, людина неусвідомлено вибирає професію, у якій вона буде зберігати відповідність своїм уявленням про себе, а, входячи в професію, шукає здійснення цієї відповідності. На нашу думку, саме професійна ідентичність дасть змогу знайти визначеність і цілісність особистості в професійному просторі, розкрити сутність професійного Я. Тому основним принципом становлення професійної ідентичності має стати поява невизначеності, що передбачає перебір варіантів імовірного вибору у навчально-виховній ситуації всупереч принципу послідовного відпрацьовування ряду операцій і дій в освоєній професійній діяльності.

Професійне становлення молодого вчителя в процесі його підготовки у вищій школі передбачає не тільки оволодіння певною сукупністю знань, умінь і навичок, а і його особистісне самовдосконалення, активізацію життєвої позиції, виховання в нього таких якостей, як комунікативність, тактовність, критичність, сором'язливість тощо. Тому формування майбутнього педагога – основне завдання вузівського навчання, і при його вирішенні важливо розуміння самого психологічного процесу розвитку особистості на різних етапах його онтогенезу.

Студентство можна віднести до другої стадії юності або до її пізнього періоду. Цю стадію Б.Г. Ананьєв визначив як час освоєння деяких професійних ролей, початок самостійного життя. Дослідники відзначають, що особливої актуальності для

особистості в цьому віці набувають питання сенсу життя, її призначення, визначення власного “Я”, етики й моралі, психології самопізнання та самовиховання [2].

У процесі становлення особистості майбутнього вчителя особливе значення має педагогічна практика. Вона дає студентові змогу не тільки апробувати набутий у процесі навчання суб’єктивний досвід саморегулювання в педагогічній взаємодії на практиці, але й реально оцінити правильність вибору професії. Під час педагогічної практики в студента відбувається неузгодженість “моделі” ідеального вчителя й “реального”, формується образ “оптимального” учителя, конкретної людини.

Особистість педагога визначає стан освіти. Від рівня культури вчителя і його професійної підготовки, широти інтересів і цивільної позиції прямо залежать результати соціально-економічного й духовного розвитку суспільства, поколінь, що вступають у самостійне життя, молоді. Завдання підготовки педагогічних кадрів, що відповідають сучасним вимогам, актуалізує проблему виявлення психологічних умов підвищення ефективності особистісного й професійного вдосконалення майбутнього вчителя в період навчання у ВНЗ. Але на сьогодні основним критерієм оцінювання випускника педагогічного факультету ВНЗ є в основному знання, тоді як певним фактором успішності його професійної діяльності є сформованість, цілісність його особистості, духовне багатство, моральний та естетичний вигляд, а також високий показник психологічної культури вчителя, який має формувати всі ці фактори.

Одним з головних аспектів нових перетворень сьогодні є гуманізація всіх сфер життя, яка передбачає розкриття творчих можливостей особистості, створення умов для її гармонійного розвитку, формування соціальної активності, відповідальності та професійності. Вирішення цього завдання можливо за умови докорінної перебудови всієї системи освіти, головна роль у якій надається творчій особистості вчителя.

У сучасних соціальних умовах, які характеризуються підвищеною ускладненістю, що пов’язані з постійним ламанням стереотипів (у тому числі стереотипів, пов’язаних з мотивацією діяльності, особистістю педагога, процесами навчання й виховання в цілому) педагог є фігурою, що потребує особливої уваги. Бо там, де його місце займають недостатньо професійно спрямовані люди, страждають насамперед діти, причому моральні збитки, які виникають, як правило, непоправні. Це потребує від суспільства створення таких умов, щоб серед майбутніх учителів були люди, які найкраще підготовлені до роботи з дітьми, відповідають цій роботі за своїми особистісними мотиваціями [3].

Результати багатьох досліджень у галузі психології та вищої педагогічної освіти свідчать про кризовий стан у підготовці вчителя. Симптоми цієї кризи виявляються в тому, що ця підготовка не відповідає як потребам відбудови Української держави, так і світовим стандартам. Вона ще не зорієнтувалася на якісні показники, нові принципи та прогресивні технології навчання. У ній зберігаються невідповідності між загальнокультурним і професійним, традиційним та проблемним, інформаційним і розвивальним, репродуктивним та пошуковим навчанням. Вона ще не забезпечує формування високої загальної та професійної культури вчителя, його готовності до педагогічної творчості й співробітництва зі своїми вихованцями і їх батьками. В її основу поки що не поставлена особистість майбутнього спеціаліста, не виявляються і не формуються її індивідуальні особливості, не зникла її відчуженість від національної культури, школи, учня.

Існуюча система підготовки педагогічних кадрів – закономірний продукт не тільки консервативної системи вітчизняної освіти, а й суспільства з усіма його конфліктами та колізіями. Вона опинилася в різкій дисгармонії з потребами соціу-

му. Неминучим наслідком цього є значне зниження соціального престижу вчительської професії, поглиблення та загострення шкільних проблем.

Базовою характеристикою професійно-педагогічної сформованості вчителя є його професійно-психологічна підготовка. Суть взаємодії цих компонентів загально-особистісної спрямованості полягає в тому, що добре побудований процес професійно-психологічного навчання створює сприятливі умови не тільки для подальшого розвитку та закріплення якостей, яких вони набули до вступу у ВНЗ, а й розвитку та формування нових, професійно важливих якостей, психолого-педагогічних знань, умінь і навичок, тобто цілісного формування всебічно розвинутої особистості майбутнього педагога, його професійно-педагогічної спрямованості.

Реальний стан психолого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя не відповідає об'єктивним вимогам суспільства, завданням реформування та гуманізації освіти, оскільки не забезпечує належного рівня когнітивного компоненту професійної культури спеціаліста.

В умовах сучасної вищої педагогічної освіти необхідним є формування вчителя нового типу, який гармонійно поєднував би ініціативність і самостійність, професіоналізм і творчість, розвинені загальнолюдські цінності, високий рівень культури та відповідальності. Дослідження показують, що джерело цієї проблеми лежить не тільки в системі існуючих соціально-економічних колізій, що існують у нашій державі, а й у якості підготовки спеціаліста-педагога вищою школою, тобто ті риси, які є обов'язковими для педагога, слабо формуються у свідомості майбутнього вчителя ще з студентських років.

Серед недоліків організації навчального процесу у ВНЗ, які є причиною відсутності в їх випускників професійної відповідальності, стійкого інтересу до педагогічної діяльності, відповідного педагогічного світогляду, такту, ініціативності, прагнення до професійного самовдосконалення й творчого пошуку, дослідники відзначають стереотипне викладання, яке гальмує запровадження в навчальний процес нових технологій, нетрадиційних форм викладання, досить слабкий рівень застосування проблемних завдань, науково-дослідної роботи студента, що сприяє формуванню в майбутнього педагога творчого мислення та професійної відповідальності; обґрунтування необхідності впливу психології на професійну підготовку майбутнього вчителя та недостатнє використання її потенціалу в здійсненні цього завдання. Це, у свою чергу, породжує в науковому та викладацькому середовищі необхідність пошуку й обґрунтування шляхів, факторів та умов, які б забезпечили більш ефективний вплив психолого-педагогічної науки на професійну підготовку майбутнього вчителя, активізували стійкий інтерес до психологічних знань та вміння здобувати їх самостійно й застосовувати при вирішенні педагогічних завдань, тобто формували професійно-психологічну спрямованість.

Отже, процес формування особистості майбутнього педагога ми розглядаємо як тривалий поетапний процес, який забезпечується поєднанням педагогічно-психологічного курсу з використанням активних форм навчання, залучення студентів до науково-дослідної роботи, участі в громадській роботі. Забезпечення навчального процесу цими компонентами є значним кроком на шляху подолання проблеми становлення особистості майбутнього вчителя. Проблемі формування професіоналізму майбутнього в умовах педагогічного процесу приділяються багато уваги українські вчені та викладачі. В своїх дослідженнях вони звертають увагу на необхідність використання під час навчального процесу таких методів і засобів навчання, які забезпечать повноправну участь студента в процесі його професійної підготовки в умовах співробітництва, вироблення студентом на основі засвоєного наукового зміс-

ту власних поглядів на поставлені проблеми та пошук їхніх рішень, формування самостійності й оригінальності мислення. Організація навчально-виховної роботи має передбачати варіативність змісту навчання, певний ступінь його вибору студентом, залучення студентів до активної громадської роботи. Тільки побудований на цих принципах навчальний процес у ВНЗ зможе закріпити в свідомості майбутнього педагога професійну відповідальність, стійкий професійний інтерес та постійне прагнення до власного професійно-педагогічного вдосконалення [4].

Висновки. Результати нашого дослідження дають змогу зробити висновок про те, що навчально-виховний процес у сучасному педагогічному ВНЗ недостатньо стимулює особистісний і професійний розвиток студентів. Ці процеси мають значною мірою стихійний, мало керований характер, а це, зрештою, знижує ефективність і якість педагогічної освіти. Можна припустити, що орієнтація на діагностику соціально-демографічних, психологічних і когнітивних особливостей студентів дасть можливість реалізувати особистісно орієнтований підхід до підготовки майбутнього вчителя.

Література

1. Добровольська Л.П. Сучасні підходи та технології професійного відбору майбутніх учителів / Л.П. Добровольська // Вісник Житомирського педагогічного університету. – 2001. – Вип. 6.
2. Дубасенюк О.А. Дослідження професійно-педагогічної спрямованості майбутніх учителів / О.А. Дубасенюк // Вісник Житомирського педагогічного університету. – 2004. – Вип. 6.
3. Марковець Г.В. Динаміка професійної самоідентифікації майбутніх педагогів при переході від традиційного до постіндустріального суспільства / Г.В. Марковець // Вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. – 2004.
4. Пехота О.М. Особистісно-орієнтоване навчання: Підготовка вчителя: монографія / О.М. Пехота, А.М. Старєва. – Миколаїв: Іліон, 2005. – 272 с.

НЕСТЕРОВА О.Ю.

ПЕДАГОГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Сучасне суспільство висуває високі вимоги до фахівців з вищою освітою, тому актуальним постає питання адаптації системи підготовки фахівців в умовах вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації до умов соціально-економічної ситуації України.

У Законі України “Про вищу освіту” зазначено, що змістом вищої освіти є “обумовлена цілями та потребами суспільства система знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва” [1, с. 1].

Сучасні вчені-педагоги приділяють увагу проблемам постійного вдосконалення системи вищої освіти України, зокрема, з урахуванням положень Болонської декларації. Питання дослідження систем підготовки фахівців різних галузей висвітлено в працях таких учених, як І.М. Богданова, Л.М. Василенко, Л. Влодарська-Зола, О.Ц. Демінський, П.Б. Єфіменко, В.С. Локшин, І.А. Новак, О.М. Парубок. Системи розвитку професійно релевантних умінь та навичок студентів вищих закладів освіти вивчали М.І. Бондаренко, В.В. Голубець, В.А. Денисенко, Г.І. Костишина, І.М. Романюк, О.В. Софіщенко, Л.П. Сущенко, Д.В. Таушан, Г.В. Чаплицька, Г.Г. Штефанич, О.В. Барібина, М.І. Рябенко. Досвід інших країн Європи стосовно підготовки фахівців з вищою освітою узагальнено в дослідженнях, О.В. Волошиної, Е. Нероби, А.І. Турчина, Л.М. Юрчук. Системи розвитку професійно релевантних умінь та навичок сту-